

JANET EVANS (RED.)
CHALLENGING AND CONTROVERSIAL
PICTUREBOOKS
Creative and Critical Responses to Visual
Texts

London, New York: Routledge, 2015 (293 s.)

Inspirerad av sina möten med svårhanterliga och provocerande bilderböcker har Janet Evans redigerat volymen *Challenging and Controversial Picturebooks: Creative and Critical Responses to Visual Texts* (2015). Tanken är att undersöka, vrida och vända på detta fenomen samt konkret testa hur sådana bilderböcker fungerar med barn. Det är ett ambitiöst upplägg med en lockande och kittlande titel. Vad som passar sig och vad som inte passar sig att läsa för och med barn har alltid varit en het potatis. I den offentliga debatten höjs med jämna mellanrum bekymrade vuxenröster över barnböcker som de anser går över gränsen för vad barn kan hantera.

Bokens redaktör och flitigaste skribent Janet Evans klargör sin inställning till utmanade bilderböcker redan i inledningen, där hon frågar sig vem som egentligen bestämmer vad som är kontroversiellt eller inte. Varför är det så viktigt för vuxna att skydda barn från vissa böcker snarare än att reflektera kring dem tillsammans? Vem är det egentligen som är rädd för vad? frågar hon sig. Problematiken är inte bara aktuell i dagens England, som är Evans underförstådda kontext, utan också här i Norden, vilket höjer förväntningarna på vad nytt och klargörande den här volymen kan komma med.

Det är alltså med stort intresse jag tar mig an läsandet, men dessvärre lägger jag ifrån mig boken utan att ha blivit så mycket klokare. Det hjälper inte att boken är indelad i fyra haltande avsnitt som föregås av bland annat två förvirrande författarlösa kapitel om barns respektive vuxnas tankar om kontroversiella bilderböcker. Uppläggets spretiga och otydliga struktur stör med andra ord läsningen. Låt mig förtydliga. I det första avsnittet samsas en skara brokiga texter som enligt rubriken ska klargöra vad kontroversiella bilderböcker är för något och vem de riktar sig till. Avsnitt två och tre har i sin

tur rubriker som är så snarlika att det är svårt att se hur de skiljer sig från varandra, särskilt eftersom båda avsnitten omfattar många liknande empiriska lässtudier. Det fjärde och avslutande avsnittet hänger därefter lika löst som Iors svans, då det enbart innehåller en så ohämmat beundrande intervju med den brittiske barnboks-förläggaren Klaus Flugge, att den mera återger intervjuarens än den intervjuades åsikter.

Det finns också en märklig, kluven strävan i boken som helhet att samtidigt vilja bejaka och tämja bilderböcker med känsligt innehåll och/eller experimentell form. Evans skriver i det kapitel som inleder det första avsnittet att hon söker en term för att kunna definiera och hantera den här typen av bilderböcker, men det blir aldrig klart för läsaren varför detta är så viktigt. Särskilt eftersom det redan finns etablerade begrepp som "crossover-litteratur" för att fånga böcker som inte har ett tydligt och enkelt tilltal till läsare av en viss ålder. Det blir aldrig heller riktigt klargjort vad som utgör en kontroversiell och utmanade bildbok, eftersom frågan faller på sin egen omöjlighet. Responsen på bilderböcker är ju och förblir subjektiv, individuell och kontextbunden snarare än objektiv och universell. Detta konstaterar också Evans men låter ändå just den formuleringen utgöra grunden för hela studien.

De resterande kapitlen i avsnitt ett utgör spännande läsning, men bjuder inte heller på djupare teoretisk brottnings eller nya insikter. Perry Nodelman ifrågasätter i själva verket hela projektet genom att vägra skriva om kontroversiella bilderböcker. Istället undersöker han vad som utgör en så att säga "harmlös" bästsäljande bildbok. Det är ett roligt, men också problematiskt tankeexperiment, eftersom hans slutsatser generaliseras på basen av ett rätt slumpmässigt och anglo-saxiskt enögt urval bilderböcker. Sandra Beckett skriver därefter om kontroversiella europeiska bilderböcker som inspirerats av folksagor och barnkammarim. Hon argumenterar övertygande för att dessa böcker vågar berätta svåra sanningar och påminner om att det svåra och svarta också kan kittla barnläsare. Åse Marie Ommundsen presenterar sist i avsnittet ett antal skandinaviska bilderböcker som hon upplever riktar sig till vuxna snarare än till barn. Beckett och Ommundsen ger läsaren insyn i ett brett spektrum av udda och provokativa bilderböcker, men liksom Nodelman bygger de sina avsnitt kring sin respektive tidigare forskning och ger därför inte den insatta läsaren några nya teoretiska infallsvinklar på materialet.

Avsnitt två inleds åter av Janet Evans som lanserar begreppet "fusion texts" som en möjlig term för att fånga det bildboksmaterial

som hela volymen handlar om. Jag blir dock inte klok på hur den här termen skiljer sig från till exempel etablerade termer som "hybrid texts". Likaså förblir jag något skeptisk till att detta skulle vara ett så nytt fenomen som här påstås. Evans krånglar också till frågan om vem bilderboken riktar sig till helt i onödan genom att hänvisa till bilderböcker som en genre. Om man istället, vilket många bilderboks-forskare redan påpekat, ser bilderboken som ett *medium* för olika typer av berättelser blir det tydligare att bilderboken som form inte i sig är förbehållen enbart yngre barn eller en viss typ av "barn-tillvänt" innehåll. Men naturligtvis har Evans rätt i att bilderböcker som provocerar med sitt innehåll och/eller sin form inte alltid är lätta att handskas med. Det är exempelvis inte självklart var de ska placeras på bibliotek eller i bokhandeln, eller att de läses med skolbarn. Evans ärende är framför allt att försvara den här typen av böcker. I den andan levereras också de återstående artiklarna i avsnitt två och tre. Marnie Campagnaro visar bland annat hur lågstadielever fascinerats och stimuleras av utmanande bilderböcker och presenterar empiriska bevis för att yngre barn är öppnare för metaforik och symbolik i bilderböcker än äldre. Övriga bidrag fokuserar bland annat på vad barn kan lära av utmanande bilderböcker, hur lärarstuderande förhåller sig till bilderböcker med inslag av sex och våld, hur barn konstruerar olika berättelser utgående från ordlösa bilderböcker, samt hur svår tematik som migration skildras i bilderböcker. Samtliga bidrag genomsyras av viljan att försvara och uppmuntra alla som förmedlar bilderböcker till barn att också använda sig av titlar som är utmanande till form och innehåll. Välj inte det trygga och förutsägbara, utan våga mer, är det upprop som ljuder genom hela volymen.

Challenging and Controversial Picturebooks fungerar därmed ypperligt som en peppande upplysningsskrift för de som arbetar med barn och böcker. Den presenterar läsaren för en stor mängd europeiska bilderböcker av utmanande karaktär inklusive goda argument för att inte hindra barn från att ta del av dessa böcker. Samtidigt uppmärksammas läsaren på den samtida bilderbokens bredd, komplexitet och föränderlighet. Att lyfta fram det udda och avvikande är i sig en viktig sak i dagens värld där bilderboksutbudet långt domineras av bestsellerism och mainstream-böcker. Däremot värjer jag mig för att Evans utmålar det nordiska bilderboksutbudet som så radikalt frigjort och experimentglatt jämfört med det engelska. Man får väl ändå konstatera att utgivningen av experimentella och provocerande bilderböcker överlag i alla länder utgör en rätt så marginell del av den totala utgivningen. En klarare linje vad gäller volymens

teoretiska resonemang hade också varit önskvärd. Det hade även hjälpt att tona ner den emotionella slagsida som nu präglar volymen. För samtidigt som jag helhjärtat delar denna tankeväckande och föredömligt rikt illustrerade studies ärende att synliggöra och slå ett slag för bilderböcker som tänjer gränser och vågar gestalta svåra livsfrågor, kan jag inte hjälpa att jag också blir något beklämd över att vi barnlitteraturforskare fortfarande ser oss tvungna att försvara och slåss mot förutfattade och förminskande meningar om barn- och bilderboken. Lite som om vi vore tillbaka på ruta ett igen.

Maria Lassén-Seger
Fil. dr, ledande informationsspecialist
vid Åbo Akademis bibliotek
Åbo Akademi